

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปะมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมให้มนุษย์มีพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (ธีรยุทธ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, 2524) ด้วยความสำคัญดังกล่าว เราจึงยอมรับและตระหนักถึงบทบาทของศิลปะที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 เป็นหลักสูตรพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งจะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในครอบครัวและสังคม โดยมีกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยเป็นกลุ่มวิชาประสบการณ์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีค่านิยม เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถพัฒนาบุคลิกภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม มีความสามารถในการแสดงออก สามารถวิเคราะห์ วิจารณ์ แก้ปัญหา มีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อการทำงานและการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ตามวิถีทางประชาธิปไตย รวมทั้งมีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูทุกเวที และขยันหมั่นเพียร กลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยจึงประกอบด้วย วิชาจริยศึกษา ศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือหล่อหลอมให้นักเรียนมีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์

วิชาศิลปะศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จึงมีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อให้นักเรียนมีลักษณะดังนี้คือ

1. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. สนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
4. มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี

(หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521)

ส่วนในหลักสูตรศิลปศึกษา พุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 ก็ได้ปรับจุดประสงค์เฉพาะของวิชาศิลปศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น คือให้ผู้เรียนสามารถสังเกตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อภิปรายผลของการสังเกตที่ทำให้เกิดความชื่นชมธรรมชาติแล้วนำไปถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเป็นผลงานทางศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ สามารถเขียนภาพให้มีรูปร่าง รูปทรง เป็นรูปแบบตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ฝึกออกแบบ ทดลองเทคนิคต่าง ๆ สามารถวิพากษ์วิจารณ์ผลงานยอมรับให้กำลังใจและชี้ข้อบกพร่องพร้อมทั้งเสนอแนะ นำผลงานไปใช้ในชีวิตประจำวันเกิดความชื่นชมธรรมชาติ สามารถคิดและแสดงความรู้สึก จาก การรับรู้ความงาม ความเพลิดเพลินเกิดความมั่นใจในตนเอง (หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533))

จากจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 จะเห็นได้ว่า ศิลปะนั้นมุ่งส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน วิรุณ ตั้งเจริญ (2527) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษาว่า ในการจัดการศึกษาในประเทศไทยนั้นได้วางความมุ่งหมายทั่วไปไว้ในการศึกษาที่จะอบรมเด็กเพื่อให้เด็กสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีของชาติในระบอบประชาธิปไตยได้ภายใน การเรียนศิลปะจึงควรส่งเสริมความต้องการของเด็กตามธรรมชาติ เช่น ตามนิสัยของเด็กทั่วไป อากรู้สึกเห็น ต้องการรู้ในสิ่งที่พบเห็นหรือได้ยิน ได้ฟังจากเหตุการณ์แวดล้อมในชีวิตประจำวัน ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบเคลื่อนไหว อย่างเสรี ประสพการณ์เหล่านี้ หากได้มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องลักษณะนิสัยดังกล่าวของเด็กในวิชาศิลปศึกษา ย่อมจะส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็ก

กิจกรรมทางด้านศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษาที่มีมากมายหลายประเภท เพื่อที่จะได้จัดประสพการณ์ให้เด็กมีการเรียนรู้ที่จะพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเด็กแต่ละคนมีความชอบในกิจกรรมแตกต่างกัน บางคนชอบขีดเขียน บางคนชอบปั้น บางคนรู้จักที่จะเลือกใช้สีหรือบางคนชอบงานประดิษฐ์ ฉะนั้นเพื่อช่วยให้เด็กประสพผลสำเร็จในด้านที่เด็กถนัดในแต่ละด้าน เพราะความสามารถของเด็กจะปรากฏแก่เด็กในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน บางคนปรากฏช้า บางคนเร็ว บางคนยังไม่ปรากฏเลยก็มี ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริมที่ถูกต้องทางจึงจะเกิดขึ้นได้ โดยที่ รุสซอร์ฟ และ สวอร์ทซ์ (Rueschhoff and Swartz, 1969) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาในหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคนโดยตรง และกิจกรรมศิลปะช่วยให้เด็กกล้า

แสดงออก ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากความพอใจของเด็กเอง ดังนั้นศิลปินจึงเป็น เครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำมาใช้เพื่อพัฒนาด้านศิลปะและการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ของเด็กให้ มีมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กในวัยประถมศึกษาเป็นวัยสำคัญที่จะพัฒนาสติปัญญา อารมณ์ สังคม และบุคลิกภาพเพื่อการเจริญเติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความสุขทั้งกายและใจ โดยที่ในการเรียน การสอนศิลปะ ครูควรคำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียนควบคู่ไปกับเนื้อหาวิชา ซึ่งการพัฒนา บุคคลนั้น ก็คือการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การรับรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งทางสุนทรียศาสตร์ แต่กิจกรรมศิลปะตามหลักสูตรที่มีอยู่ในโรงเรียน มักจะ อยู่ภายใต้ระเบียบ กติกาเกณฑ์ มีการควบคุมชั้นเรียนโดยครูผู้สอน บรรยากาศของห้องเรียนที่ เคร่งเครียด เด็กจะขาดเสรีภาพในการทำงาน (กรมวิชาการ, 2523) การทำงานจึงมี ขอบเขตจำกัดในทุก ๆ ด้าน เป็นการกีดขวางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กที่กำลังเจริญเติบโต

กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ สำหรับเด็กระดับประถมศึกษาจึงเป็นกิจกรรมศิลปะที่จัดขึ้น ภายนอกโรงเรียนนอกเหนือจากการเรียนศิลปะตามหลักสูตรในโรงเรียนปกติ โดยกลุ่ม บุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน กิจกรรมพิเศษทางศิลปะนี้ จะแยกเด็กออกมา จากระบบการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนที่เด็กเรียนอยู่ กิจกรรมการเรียนก็จะไม่สัมพันธ์ ต่อเนื่องกับการเรียนในโรงเรียน ในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษนี้เด็ก ๆ จะได้ทำกิจกรรม ศิลปะหลากหลายไม่มีการจำกัดวัสดุอุปกรณ์ เด็กแต่ละคนจะมีการเรียนรู้ระเบียบของสังคม จากการทำงานร่วมกัน ไม่มีผู้ควบคุมคะแนนและไม่มีผู้ตรวจสอบบังคับความคิดต่าง ๆ ของเด็ก บรรยากาศการเรียนก็จะพบว่าเด็ก ๆ มีความสนุกสนานในการทำงาน มีความกระตือรือร้นสูง สดชื่นและแววตาที่แสดงถึงความสุข เพราะเด็กได้อยู่ในโลกของเขาเอง เด็กมีสิทธิ์ที่จะพูด หรือระบายออกได้อย่างที่อยากทำ สามารถโต้แย้งกับผู้สอนได้อย่างอิสระ ในลักษณะ ของสภาพบรรยากาศความเชื่อมั่นเช่นนี้ ทำให้เด็ก ๆ สามารถแสดงความรู้สึกภายในออกมา ได้โดยไม่มีอุปสรรคกีดขวาง การพัฒนาทางความคิดสร้างสรรค์ก็จะเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ (ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล, 2531)

ความเกี่ยวพันระหว่างผู้ปกครองกับการส่งลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ เปรียบเสมือนการเห็นความสำคัญและการให้ความเชื่อมั่นต่อกัน ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีหลักประกัน จากหน่วยงานราชการใด ๆ หรือใบประกาศนียบัตรสำหรับนักเรียนที่สามารถนำไปใช้อ้างอิง ได้ พ่อแม่ที่พาลูกหลานมาเรียน ต่างก็มีเหตุผลแตกต่างกันไป บางคนอาจต้องการให้เด็กมี กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทำ แทนที่จะนั่งดูทีวีเพียงอย่างเดียว บางคนไม่มีเวลาว่างจึงนำเด็ก

มาเรียนเพื่อตนเองได้มีอิสระที่จะทำงาน หรืออาจจะเป็นเหตุผลจากพ่อแม่ผู้ปกครองที่เข้าใจ และมองเห็นประโยชน์ของกิจกรรมศิลปะศึกษา เมื่อเห็นว่าเด็กมีเวลาว่างจึงให้การส่งเสริม สนับสนุนแก่เด็ก เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล, 2531)

✓ และในปัจจุบันเป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ได้มีหน่วยงาน ต่าง ๆ จัดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว และมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยจะมีรูปแบบการจัด กิจกรรมและมีการกำหนดชื่อกิจกรรมที่แตกต่างกันไป เช่น ค่ายศิลปะ มุมศิลปะ โครงการ อบรมศิลปะวันหยุด Kid's Art Corner และ Art Camp (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529) ซึ่งแต่ละแห่ง ก็จะมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสำรวจ ความคิดเห็นของเด็กรุ่นเรียนชั้นประถมศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ซึ่งคาด ว่าจะประโยชน์ทั้งต่อการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาตามหลักสูตรในโรงเรียน และในการจัด กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างเต็มที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม พิเศษทางศิลปะ

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ใน ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่อยู่ในเขตกรุงเทพ- มหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2535
2. กิจกรรมศิลปะ หมายถึง กิจกรรมศิลปะในวิชาศิลปะศึกษาตามหลักสูตร ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยไม่รวมรายวิชาดนตรี ฆ้องร้อง และพ็อนรำ
3. กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ หมายถึง กิจกรรมศิลปะจัดขึ้นภายนอกโรงเรียน สำหรับเด็กโดยกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน นอกเหนือไปจากการเรียน วิชาศิลปะศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียน โดยที่กิจกรรมพิเศษทางศิลปะนี้ ไม่รวมรายวิชา ดนตรี ฆ้องร้อง และพ็อนรำ

คำจำกัดความของคำที่ใช้ในการวิจัย

1. ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดเฉพาะตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสังกัดกรุงเทพมหานคร ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2535 ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้

2. กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ หมายถึง การจัดกิจกรรมศิลปะ สำหรับเด็กชั้นภายนอกโรงเรียนนอกเหนือไปจากการเรียนวิชาศิลปะศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในโรงเรียนปกติ โดยกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชน ซึ่งการเข้ามาร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะนี้ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนวิชาศิลปะศึกษาตามหลักสูตรในโรงเรียน

3. กิจกรรมศิลปะ หมายถึง เนื้อหาซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ครูจัดให้นักเรียนประถมศึกษาได้เรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติทั้งในโรงเรียนปกติ และในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า รวบรวมความรู้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากตำรา วารสาร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 กลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย วิชาศิลปะศึกษา

3. ศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบและแบบสอบถามต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

4. การกำหนดตัวอย่างประชากรและการสุ่มตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งจากการวิจัยของศูนย์พัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับปัจจัยของเด็กด้านความคิดสร้างสรรค์พบว่า เด็กจะมีความคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่เกิดพัฒนามาเรื่อย และจะลดลงในช่วงอายุ 10 ปี (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2529) ผู้วิจัยจึงคาดว่าเด็กที่มีอายุระหว่าง 8-9 ปี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะเป็นวัยที่กำลังมีความคิดสร้างสรรค์

มากที่สุด เหมาะที่จะเป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ดังนั้นการสุ่มตัวอย่างประชากรจึงประกอบด้วย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2535 เป็นจำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้คือ

4.1 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร มี 5 โรงเรียน เลือกสุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 10 ได้จำนวน 1 โรงเรียน

4.2 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 36 โรงเรียน เลือกสุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 10 ได้จำนวน 4 โรงเรียน

4.3 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 421 โรงเรียน เลือกสุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 10 ได้จำนวน 42 โรงเรียน

5. ดำเนินการสร้างและทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่รวบรวมมาได้จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นำมาสร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ซึ่งแบบสอบถามจะสอบถามสภาพของผู้ตอบและความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะเกี่ยวกับเหตุผล และทัศนคติต่อวิชาศิลปะศึกษา ลักษณะคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบ โดยใช้แบบสำรวจรายการ (check-list) โดยที่แบบสอบถามจะมีทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามสภาพของผู้ตอบสำหรับนักเรียนทุกคน

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ สำหรับผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว

ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ สำหรับผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย

6. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจแก้ไขหาข้อบกพร่อง แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมวัตถุประสงค์ เนื้อหา การสื่อความหมาย และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

7. นำเครื่องมือการวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 6 ท่านแล้วมาปรับปรุงแก้ไข นำไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีใช้ตัวอย่าง

ประชากร จำนวน 30 คน แล้วจึงนำเครื่องมือการวิจัยมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

8. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขฉบับสมบูรณ์ไปให้กับตัวอย่างประชากรที่แท้จริง
9. นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าร้อยละ นำผลการวิเคราะห์มาเสนอในรูปของตารางและความเรียง
10. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อกระตุ้นให้นักวิชาการทางศิลปศึกษา ครูศิลปะและผู้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ได้จัดกิจกรรมศิลปศึกษาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์และส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของเด็กอย่างเต็มที่
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารและครูศิลปศึกษาในการที่จะปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่เรียนอยู่ในโรงเรียน
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยที่ต่อเนื่องต่อไป